

Valentín Bou Franch*

La labor del Tribunal de Justicia de la Unión Europea en la Protección de los Derechos Humanos

1. INTRODUCCIÓN

Amb caràcter introductorí vos comente que els Tractats constitutius originaris de les Comunitats Europees van guardar silenci sobre aquest tema. De fet, no van incloure cap disposició sobre protecció dels drets fonamentals en les Comunitats Europees. Això encara planteja l'interrogant sobre si aquest silenci va ser una llacuna involuntària o un menyspreu conscient.

L'actuació inicial del Tribunal de Justícia de les Comunitats Europees va incrementar aquests dubtes, ja que quan els drets fonamentals reconeguts a les Constitucions nacionals dels Estats membres van entrar en conflicte amb el Dret comunitari europeu, el Tribunal va afirmar, en les seues Sentències *Stork i Cia. c. Alta Autoritat*, de 4.2.1959; i *Präsident i altres c. Alta Autoritat*, de 15.7.1960, que “el Dret comunitari no pot ser invalidat sobre la base del Dret intern, encara que aquest siga constitucional”. Per tant, el Tribunal de Justícia va ignorar els drets fonamentals recone-

Aquesta obra està protegida amb una [Llicència Creative Commons Reconeixement – No Comercial – Sense obra derivada](#)

Cofinançat per la Unió Europea

* Catedràtic de Dret Internacional Públic. Universitat de València (Espanya). Cofinançat per la Unió Europea. Les opinions i punts de vista expressats només comprometen al seu(s) autor(s) i no reflecteixen necessàriament els de la Unió Europea o els de l'Agència Executiva Europea d'Educació i Cultura (EACEA). Ni la Unió Europea ni la EACEA poden ser considerats responsables d'ells.

guts a les Constitucions dels Estats membres per a afirmar la primacia del Dret comunitari sobre les mateixes.

A això li va seguir una forta reacció dels Tribunals Constitucionals dels Estats membres. Així, el Tribunal Constitucional alemany, en les seues Sentències de 18.10.1967; i *Solange I*, de 29.3.1974, va afirmar que: “només resulta acceptable la primacia del Dret comunitari sobre el Dret alemany si existira una protecció satisfactòria dels drets fonamentals en l'àmbit comunitari”. A més, idèntica actitud va adoptar el Tribunal Constitucional italià, en les seues Sentències *Frontini et Pozzani*, de 27.12.1973; i *Granital*, de 8.6.1984.

2. LA CONSTRUCCIÓ PRETORIANA DEL TRIBUNAL DE JUSTÍCIA SOBRE ELS DRETS FONAMENTALS

2.1 Gir copernicà en la jurisprudència del Tribunal de Justícia després de les crítiques dels Tribunals Constitucionals dels Estats membres

Davant el qüestionament del principi de primacia del Dret Comunitari pels Tribunals Constitucionals, el Tribunal de Justícia va iniciar un gir copernicà en la seua jurisprudència, començant a consolidar una doctrina pretoriana molt important sobre els drets fonamentals. De fet, malgrat el

silenci dels Tractats constitutius de les Comunitats Europees, el Tribunal de Justícia va reconèixer el valor dels drets fonamentals en tres etapes. En un primer moment, va afirmar en la seua Sentència *Stauder*, de 12.11.1969, que “els drets fonamentals de la persona estan subjacents en els principis generals del Dret comunitari, el respecte del qual garanteix el Tribunal de Justícia”. A continuació, va afegir una segona base jurídica, en indicar, en la seua Sentència *Internationale Handelsgesellschaft*, de 17.12.1970, “que la salvaguarda d'aquests drets, encara que s'inspiren en les tradicions constitucionals comunes als Estats membres, ha de ser garantida en el marc de l'estructura i dels objectius de la Comunitat”. Finalment, en la seua Sentència *Nold*, de 14.5.1974, va afegir una tercera base jurídica, en indicar: “Que els Tractats internacionals per a la protecció dels drets humans en els quals han sigut part o als quals s'han adherit els Estats membres també poden aportar indicacions que convé tindre en compte en el marc del Dret comunitari”.

2.2. Construcció pretoriana del Tribunal de Justícia i acceptació pels Tribunals Constitucionals dels Estats membres

La construcció pretoriana del Tribunal de Justícia sobre els drets fonamentals consisteix en el fet que, malgrat el silenci dels Tractats constitutius, el Tribunal de Justícia sempre va

repetir *ad infinitum*, a partir de la Sentència *Nold*, aquestes tres bases jurídiques d'incorporació dels drets fonamentals en el Dret comunitari en tots els conflictes que se li van plantejar sobre drets fonamentals.

Aquesta actitud va ser reconeguda i acceptada pels Tribunals Constitucionals. Així, el Tribunal Constitucional alemany, en la seua Sentència *Solange II*, de 22.10.1986, va afirmar que: “Fa ja llarg temps que la protecció dels drets fonamentals està assegurada en l'ordenament comunitari, per la qual cosa ja no és procedent qüestionar la seua primacia sobre el Dret alemany”.

2.3. Importància que el Tribunal de Justícia concedeix als drets fonamentals

Respecte de la importància que el Tribunal de Justícia concedeix als drets fonamentals, cal esmentar quatre dades. En primer lloc, en la seua Sentència *Wachauf*, de 13.7.1989, el Tribunal va afirmar que: “una norma comunitària que prive a un particular d'un dret fonamental (...) seria incompatible amb les exigències derivades de la protecció dels drets fonamentals en l'ordenament jurídic comunitari. Aquestes exigències vinculen, així mateix, als Estats membres quan apliquen la normativa comunitària, del que resulta que aquests últims estan obligats, en la mesura del possible, a

aplicar aquesta normativa de manera que no menyscaben tals exigències”.

En la seua Sentència *ERT*, de 18.6.1991, el Tribunal va deduir: “que no poden admetre's en la Comunitat mesures incompatibles amb el respecte dels drets humans reconeguts i garantits d'aquesta manera”.

En tercer lloc, en el seu Dictamen 2/94, de 28.3.1996, va afirmar que: “el respecte dels drets humans constitueix, per consegüent, un requisit per a la legalitat dels actes comunitaris”.

Finalment, cal destacar que en la seua Sentència *Kadi i Al Barakaat International Foundation contra Consell i Comissió*, de 3.9.2008, el Tribunal va arribar a afirmar: “que les obligacions imposades per un acord internacional no poden tindre per efecte menyscabar *els principis constitucionals del Tractat de la Comunitat Europea*, entre els quals figura el principi segons el qual tots els actes comunitaris han de respectar els drets fonamentals (...)”.

3. LA JURISPRUDÈNCIA DEL TRIBUNAL DE JUSTÍCIA EN L'ACTUALITAT

En l'actualitat, cal destacar dos grans grups d'idees sobre la jurisprudència del Tribunal de Justícia sobre els drets fonamentals.

3.1. La triple base sobre protecció dels drets fonamentals en el Tractat de Lisboa

En primer lloc, cal esmentar que el Tractat de Lisboa ha introduït en l'article 6 del Tractat de la Unió Europea una triple base jurídica sobre la protecció dels drets fonamentals que està tenint importants repercussions en la jurisprudència del Tribunal de Justícia.

Així, l'Article 6.3 del Tractat de la Unió Europea afirma que: “els drets fonamentals que garanteix el Conveni Europeu de Drets Humans i els que són fruit de les tradicions constitucionals comunes als Estats membres formaran part del Dret de la Unió com a principis generals”. Aquesta disposició “reproduceix” amb lleugers matisos la construcció pretoriana del Tribunal de Justícia.

A diferència d'això, l'Article 6.1 afirma que: “la Unió reconeix els drets, llibertats i principis enunciats a la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea de 7 de desembre de 2000, tal com va ser adaptada el 12 de desembre de 2007 a Estrasburg, la qual tindrà el mateix valor jurídic que els Tractats”.

Aquesta disposició ha trencat la uniformitat de la construcció pretoriana del Tribunal de Justícia. Des de llavors, és possible trobar quatre classes de sentències en aquesta matèria. En primer lloc, sentències que apliquen la doctrina pretoriana consolidada, sense esmentar si més no la Carta dels Drets Fonamentals, com la Sentència *Arcelor c. Parlament i Consell*, de 2.3.2010. En segon lloc, sentències que apliquen la doctrina pretoriana

consolidada, utilitzant la Carta com a element interpretatiu confirmatori, per exemple en afirmar que la Carta “reafirma” la seua jurisprudència consolidada prèvia, com va fer en la seua Sentència *Tay Za c. Consell*, de 19.5.2010. En tercer lloc, sentències que apliquen la doctrina pretoriana consolidada, més la Carta aplicada de manera autònoma, és a dir, com una nova font de Dret originari, com en la Sentència *Kücükdeveci*, de 19.1.2010. Finalment, en quart lloc, hi ha sentències que apliquen de manera autònoma la Carta, és a dir, com una nova font de Dret originari, sense incloure cap referència a la doctrina pretoriana consolidada. Aquest va ser el cas de la Sentència *McB*, de 5.10.2010.

Cal assenyalar, a més, que la previsió de l'Article 6.2 sobre que la Unió “s'adherirà” al Conveni Europeu de Drets Humans accentuarà encara més la ruptura de la uniformitat de la construcció pretoriana del Tribunal de Justícia, en introduir una tercera base jurídica.

No obstant això, he d'indicar que aquesta nova base jurídica no augmentarà el catàleg de drets fonamentals protegits ja que, d'una banda, en la construcció pretoriana del Tribunal de Justícia ja s'aplica el Conveni Europeu de Drets Humans com a tractat internacional d'importància “especial” o “particular” en matèria de drets humans. Això és així des de la Sentència de 28.10.1975, *Rutili*. D'altra banda, cap recordar que els drets

reconeguts en el Conveni Europeu de Drets Humans constitueixen un “llindar mínim” en aplicar la Carta, com disposa el propi Art. 52.3 Carta i l'ha reconegut el Tribunal en la seua Sentència de 22.12.2010, *DEB*.

No obstant això, hem de reconèixer que l'adhesió de la Unió al Conveni Europeu sí que augmentarà les garanties judicials en introduir un últim recurs davant el Tribunal Europeu de Drets Humans. Per tant, el Tribunal de Justícia de la Unió Europea ja no serà el “garant últim” de la protecció dels drets fonamentals a la Unió Europea. Conseqüència que ha assegut molt mal al Tribunal de Justícia, com es va fer evident en el seu Dictamen 2/13, de 18.12.2014.

3.2. Valor de la Carta dels Drets Fonamentals en la jurisprudència del Tribunal de Justícia

El segon gran grup d'idees a destacar és el relatiu al valor de la Carta dels Drets Fonamentals en la jurisprudència del Tribunal de Justícia. Hem de tindre en consideració que, en virtut de l'Article 6.1 del Tractat de la Unió Europea, la Carta és un tractat internacional que té el mateix valor que els Tractats constitutius. Així ho ha reconegut el propi Tribunal en la seua Sentència *Kücükdeveci*, de 19.1.2010.

Per això, el Tribunal de Justícia de la Unió Europea ha arribat a reconèixer que l'aplicació de

la Carta dels Drets Fonamentals gaudeix de primacia respecte de les Constitucions nacionals dels Estats membres. Així ho va afirmar en Tribunal en la seua Sentència *Melloni*, de 26.2.2013, en disposar que: “En efecte, segons jurisprudència assentada, en virtut del principi de primacia del Dret de la Unió, que és una característica essencial de l'ordenament jurídic de la Unió (...), la invocació per un Estat membre de les disposicions del Dret nacional, fins i tot si són de rang constitucional [en aquest assumpte, la Constitució Espanyola], no pot afectar l'eficàcia del Dret de la Unió [en aquest assumpte, la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea] en el territori d'aquest Estat”.

